

Krúdy neve nincs a márványtáblán

A budapesti Országos Széchényi Könyvtár Mikszáth levelezésének kiadása után, most Krúdy Gyula levelezését gyűjtötte össze. Ezer levél sorakozik a könyvtár csendes munkaszobájában, amelyből mintegy 900-nak Krúdy Gyula a címzettje, százat pedig ő irt szép gyöngybetűivel.

Azért figyeltem fel e munkára, mert az összegyűjtött anyag között ott van az a távirat is, amelyet a 400 éves tabáni „Mélypincé”-ből küldtek a 25 éves írói jubileumát szülővárosában, Nyíregyházán ünneplő Krúdynak. Jelen voltam, mikor a távirat megérkezett, együtt olvastuk a hegy levét fogyasztva. Az üdvözlő a Tabán híres vendéglőse, a „Zöld ász”-ban megénekelt Krausz Poldi és Poldiné Jocó, a Mélypince egytagú cigányzenekarának primása, valamint Kállay, Herczeg, Szirmay és Bakos irták alá. Az utóbbiak olyan újságírók voltak, akiknek megadatott a jog, hogy odaülhettek Krúdy Gyula és Bródy Sándor mélypincebeli „Családi asztal” feliratú iörsz-helyére.

A levelek nagyrésze nem Szindbád álomvilágát idézik, hanem nagyon is nehéz életéhez fűződnek. 1920-ból való az a nyílt levél, amelyben az író védi magát a „Krúdyzmus vagy bolsevizmus” című támadó cikk ellen.

Ugyancsak 1920 év augusztusában margitszigeti otthonának háziura, a Margitszigeti Gyógyfürdő RT. 2537 korona és 33 fillér lakbérhátralékot követel rajta. A felszólító levél üresen maradt részeire Krúdy két regényének vázlatát jegyzi fel. Az egyiket „A régi Arab szürkéhez” címen meg is írta, a másik, a Fájdalom csak vázlat maradt. Amikor Gáspár Fülöp elmaradt részletfizetés miatt he akarta perelni, figyelmeztette hitelezőjét, hogy nincs mit lefoglalni nála, mert a bútor és az ágynemű a Gyógyfürdő RT. tulajdona.

A pályatársak levelezése közül érdekesek Szép Ernő sorai, amelyekkel a Füreden, utókúrán levő Krúdyt óvja attól, hogy félig gyógyultan visszatérjen Pestre: „Itt különben is rettentően csúnya idő van, jégese, köd, szárazság, sáska, filoxera, földrengés és szesztilalom. Várjál, én is menekülök, csak szekeret várok.”

Kosztolányihoz így ír Krúdy, mikor egy irodalmi díj átvételére készül: „Nem szeretném a díjat nyilvános ülésen kézhez venni. Nekem nagy veszélyt jelentene nyilvánosan ennyi pénzt mutogatni. Ismerem kiéhezett hitelezőimet. Olyan rohamot intéznének testi épségem ellen, hogy még Óbudáig sem érhetnék el a kincessel, ahol azt a legjobban várják.”

Krúdynak hihetetlenül kiterjedt olvasói levelezése volt. Móricz Emil nevű fiatalember Kaszáról így ír neki: „20 éves vagyok. 21 nem leszek. Rossz a tudóm. Egyetlen örömöm az olvasás. Félórája fejeztem be a Szindbádot. Nem tudom leírni a gyönyörűségemet. Csudás volt.”

Az óbudai Templom utca 15 számú házban lakott utoljára. Úgy jutott hozzá, hogy a Közmunka Tanács kitéte a margitszigeti kastélyból és cserébe adta ezt az óbudai lakást. Ez időtájt az orvos eltiltotta az ivástól, emiatt sokat szenvedett, dörmögött, nem találta a helyét a lakásban. Aztán újra ivott és eltűnt gyakran napokra, mint egykor szép ifjúságában.

Egyszer a Mélypincében italozas közben elfogyott a pénze. Megparancsolta a társaságában lévő újságíró tisztelőjének, menjen el a lakására, másszon be a nyitott ablakon, a kaputól balra, s megmagyarázza, hogy íróasztalának melyik fiókjában van az asszony elől elrejtett pénze. A fiatalember éppen be akart mászni az ablakon, mikor

a rendőr elfogta, bekísérte az őrszobára és Krúdynak kellett kiváltania az utasítását híven teljesítő ifjú tisztelőjét.

1933. május 11-én délután lefeküdt, fáradt volt és beteg. Reggel holtan találták. Álmában érte a halál. Az óbudai plébánia halotti anyakönyvében olvasható: A halál neme szívbénelés, kora 55 év. Ravatala körül ott volt műveiben megörökített világa: ivópartnerei, írók és újságírók, pincérek, lump éjjelezők, pillangók, óbudai kocsmázók, pesti kávéházi okosok, tiszterek és zsokek.

Csak szülővárosának küldöttségét nem említik a kommunista források: pedig beszédet mondtam ravatala felett a kerepesi temetőben. A fővárosi lapok megemlékeztek róla s így mellőzését szándékosnak kell tekintenem.

De másutt sem fordul elő a nevem. A szabolcsmegyei könyvtár kiadta a megye 1867-1969-ig terjedő sajtóbibliográfiáját. Sok valószínűtlen újságról számol be, de hiányzik ismertetéséből a Szabolcsi Szemle, melyet én alapítottam s két évtizeden át — az összeomlásig — főszerkesztője voltam. Ez a szellemi számkivetettség számomra nagy szerencse és igazi boldogság.

Krúdy Gyula már diákkorában megmutatta fantasztikus munkabírását. Az Orsova című lapot valósággal megtöltötte elbeszéléseivel, a debreceni újságokba pedig tíz hónap alatt majdnem száz novellát adott. Sajtóirodát alakított Nyíregyházán, mely szabolcsi hírekkel látta el a fővárosi lapokat. Vértfagyasztó történeteket jelentett, melyek nemcsak hogy nem történetek meg, de a színhelyül megjelölt falu sem szerepelt a magyar térképen.

Amikor 1894-ben Túzséron egy hipnotizőr sarlatánkodása miatt meghalt a fiatal Salamon Ella, az eset híre bejárta a világsajtót s a New York Herald és a londoni Times egyenesen Krúdy sajtóirodájától kért távirati tudósítást.

Mindig szeretettel emlegette tanárait és a nyíregyházi gimnázium köré a dicsfény koszorúját fonta. Tavaly a gimnázium márványtáblán örökítette meg leghíresebb diákjait, de Krúdy nem szerepel közöttük, csak a két Szamuely, Münnich és Rajk, ez a négy nyomorult kommunista.

Így ír tanáraitól: „Ők adták kezembe először a csodálatos Dickenst és hű barátommá tették a sánta lordot, akit nem ismertem addig, mert azt vélték, hogy későbbi pályámon szükségem lesz néhány mesterfogás megtanulására.”

A kerepesi temető 47-es parcellájában nyugszik az egykor termékeny író. Csak Jókai tollából került ki ennél több kézirat. Sirja felett Borsos Miklós emlékműve áll. A régi görög és római síremlékeket utánozza. Két egymásnak támaszkodó aszimmetrikus kö, jel csak az egyiken van, egy táncosleptű nőalak körvonalainak homorúra vésett rajza. A nőalak elképzelt bordáinál lázas-görcsös gyökérforma: egy verőér lüktet.

A modern magyar próza egyéni stílusú mestere volt. Jómódú dzsentrifaladából származott, apja ügyvéd volt s ez kijelölte írói útját. Hösei szomorú és mulatságos különcök, ódivatú szerelmesek, költők, korhelyek, ősz gavallérok, betyárok és ábrándos nyírségi kisasszonyok voltak. Írásait „színhazugságok”-nak nevezte. Minden művében megtaláljuk a Nyírség szelid szépségeit.

Ki hitte volna, hogy jönnek olyan idők, amikor a nyíregyházi gimnázium leghíresebb diákjai között Krúdy helyett Szamuelyi nevét vésik márványtáblába? Krúdy nevét megörökíti kárpótlásul a magyar irodalomtörténet.